

Milliğin dozu kaçınca birçok şey millileşir. Böyle durumlarda çok özel bir duygu olan mutluluk da artık özelleştirilemiyor. Kimi zaman milli sürtüşmeler insanları milli çözümler aramaya zorlar. Milli çözümler, hele çözümsüzlükler milliliği besler. Millilik kendi mitoslarını icat eder. Sonunda milliliğin girdabında kalıyoruz, milliliği aşmadan, sürtüşmeleriyle baş başa. Bunları düşünüyordum, eskiden milletlerin bir arada mutlu yaşamış olduklarını söyleyenleri – bilmem kaçınıcı kezdir – dinlerken.

Demek ki, kimileri mutluluğu bu biçimde anlıyor: bireyler bağlamında değil milletler bağlamında. Milletler ya (barış içinde ve tabi bizim egemenliğimizde) mutlu olacaklar veya (çatışma içinde ve başkalarının egemenliğinde) mutsuz. Mutluluğu ve mutsuzluğu 'milleti' gündeme getirmeden düşünememek, içinde yaşadığımızı milli dönemin (milli paradigmanın) bir sonucu. Oysa milli devletlerin ve milliliğin var olmadığı dönemlerde de mutlu ve mutsuz insanların var olduğunu düşünmek elbette olanaklı. Sağlıklı, karnı tok, çevresiyle uyumlu, sevenleri ve sevecekleri olan, yarına umutla bakan biri (milletlerden bağımsız) mutlu olabilir kuşkusuz. Millet olarak mutlu olmak ne demek acaba?

'Geçmişte bizler (millet olarak) barış içinde mutlu yaşadık' söylemi ne anlama geliyor? Bunu nasıl bilebiliyoruz? Kime sorduk, kim cevap verdi? O zamanlar herkes mi mutluydu? 'Eskiden' mutsuz insanlar yok muydu? Açlar, hastalar, yakınlarını kaybedenler, vb.? Bireyleri göz önüne almadan milletlerin mutlu olması ne demek acaba? Barış iyidir tabi, ama barış 'milleti' ve bireyleri mutlu kılmaz ki! Bazı ek dertleri başımıza getirmez, o kadar! Bugün barış içinde yaşayan toplumlar mutsuzluktan depresyona giren, sonsuz tonda mutsuz insan ile dolu değil mi? Bu retorik sorularımın amacı milliliğin eriştiği noktayı işaret etmektir. Dünyayı milliliğin renkli camının arkasından seyretmenin sonucudur bu 'mutlu millet' söylemi, bu anlamsız söylem.

Tersinden de düşününce sorular ve sorunlar artıyor. 'Millet olarak mutluyuz', 'ne mutlu bize' türünde sloganlar insanların bireysel mutsuzluklarını dile getirmeyi cesaretlendirmemeye yönelikmiş gibidir. Millet olarak mutluysak birey olarak mutlu olmamak iki anlama geliyor: ya normal insan değiliz, ya militle uyumlu değiliz – hatta millete karşıyız. Bireyi görmezlikten gelen bir söylemdir 'mutlu millet' söylemi. Bireyi hayali bir topluma tabi kılan, kişiyi yok varsayıp millet adına konuşan birilerinin keyfi yargısını 'gerçek' halinde dönüştüren bir söylemdir bu.

Geride bıraktığımız yüzyıllarda savaşlar, doğal afetler, ölümcül bulaşıcı hastalıklar ve sonsuz özel hoş olmayan durumlar mutsuzluk nedeniydi. Ölüm, ayrılık, reddedilen aşklar, kıskançlıklar, gerçekleşmeyen hayaller hep vardı. 'Eskiden' mutluluğun sağlanmış olduğunu – romantikler dışında- kim savunabilir? Ama savunuluyor işte! Aidiyet ilişkisi içinde olduğumuz 'geçmiş' ile

İlgili 'milli mutluluk' ilginç. Özellikle çok uluslu Osmanlı imparatorluğu içinde sağlanmış olan birliği 'barış ve mutluluk' dönemi olarak algılamanın ima ettikleri az değil. En başta koca bir devleti başarıyla yönetmenin milli kıvancı yaşanıyor. Olumlu bir geçmişe özlemle bakmak ikinci bir eğilim (ve kâr). 'Biz' algısına yakıştırılan 'hoşgörülü olma' özelliği de üçüncü bir ihtiyaç. 'Biz geçmişte mutluluğu sağlamış olanların mirasçısıyız' söylemi bir milli kimliğini pekiştiren bir araçtır geçmişteki 'milli mutluluk' söylemi. Doğal olarak Osmanlıdan kopan toplumların geçmiş algılaması da ters: ne kadar kötüydü o geçmiş diyorlar. Yani millilik 'milli mutsuzluğu' da yaratır.

Mutluluk kişiye özeldir

Bazı özel haklarımızı hatırlamakta yarar vardır. Bunlar vatandaşların temel haklarıdır. Örneğin mutlu olmak veya bunu istemek bir insan hakkıdır. Birey ve vatandaş olarak bunu istemek haktır. Milletin – her ne demekse – mutlu olması yetmiyor; 'benim mutlu olmam gerek' diyebilmeliyiz. Millet, millet diye diye bu haktan mahrum kalmam bir aldatmacadır. Çünkü millet hiçbir zaman 'mutluyum' demez, birileri toplumun adına 'sen çok mutlusun' der. Oysa asıl konuşması gerekenler seçmenlerdir, onlar da mutluluklarını değil memnuniyetlerini veya memnuniyetsizliklerini oylarıyla belirtirler. Tek güvenilir olan da o oydur. Gerisi şaibelidir.

Mutluluk demişken Bertrand Russell'in çok eskilerden okumuş olduğum mutluluk formülünü de hatırlatayım. Gerekli olanlar dört madde: Sağlık, normal bir geçimi sağlayacak gelir, bir ilgi alanı (eskiden meşgale dedikleri, benim hoby dediğim) ve bunları paylaşabileceğimiz bir çevre (aile, arkadaş, dernek gibi). Ama birileri hoby olarak toplum mühendisliğini seçip mutlu da olabilir herhalde. Sonunda millet çok mutludur da diyebilir. Ama vatandaş da mutlu olur mu, sanmıyorum. Millet mutlu ola ola, vatandaş mutsuz oldu diyelim bu duruma! Birileri akınlarda çocuklar gibi şen olduğu için başkaları atıklarının keyfini çıkaramıyor.

Yerim olsa Herodot'un bilge Solon ile ilgili mutluluk hikâyesini ayrıntılı anlattırdım. Solon, sakın, mutlu aile yaşamı yaşamış sıradan kimseleri o zamanın zengin kral Krezüs ile kıyaslar ve sıradan kimseleri tanıdığı en mutlu insanları olarak anlatır. Bu mutlu insanlar da, Russell'in formülündekiler gibi mutlu olmak için milleti beklemediler. Mutluluğu yanlış yerde arayanlar hem kendilerine hem de çevrelerine zarar veriyor olabilir.

Hepinize mutluluklar dilerim.

*